

Ю.ЯКИМЕНКО,
президент Центру Разумкова,
М.ПАШКОВ,
співдиректор програм
зовнішньої політики та міжнародної
безпеки Центру Разумкова

Відносини США-ЄС як фактор геополітичної самоідентифікації Європи

Новий американський курс на фоні широкомасштабної війни в Європі змінив геополітичний ландшафт. Важкопрогнозована персоніфікована і американоцентрична політика Д.Трампа актуалізувала в Європі ідею стратегічної автономії і безпекової самодостатності, змусила європейський істеблішмент переглянути стратегічні пріоритети, запустити масштабні реформи в різних сферах – від безпеки до гуманітарної політики.

США-ЄС: деякі лінії напруги. Європейські лідери з різним успіхом намагаються відбудувати прагматичний і гнучкий підхід щодо американського «Daddy», використовуючи інколи не зовсім притаманні європейському менталітету засоби, з огляду на особливості господаря Білого дому. Але так чи інакше, час адаптації і певних ілюзій завершився, і у відносинах США-ЄС поступово окреслилися проблемні сфери, серед яких можна виокремити, насамперед, ціннісні розбіжності, безпекові виклики, торгово-економічну проблематику тощо.

Девальвацію системи базових спільних цінностей достатньо проілюструвати двома програмними виступами американського керівництва: а) звинувачувальний [виступ](#) віце-президента США Д.Венса на адресу європейської демократії на Мюнхенській безпековій конференції (лютий 2025 р.); б) [промова](#) Д.Трампа у Вест-Пойнті 24 травня, в якій він заявив, що американські збройні сили не будуть воювати за свободу і демократію в інших країнах, США не буде розповсюджувати демократію у світі «під дулом пістолета».

Бізнес-дипломатія Вашингтону перевела партнерство з країнами-союзниками на суто комерційні рейки. Нині терміни «євроатлантична політико-ідеологічна єдність і солідарність», «колективний Захід» викликають скоріше ностальгічні почуття.

Загалом, склалося так, що саме ЄС залишається головним і єдиним форпостом підтримки і просування у світі демократії, свободи, справедливості, захисту прав людини, тобто базових, загальнолюдських цінностей. Без зайвого пафосу, мова іде про глобальну, цивілізаційну місію Європи в нових світових реаліях.

Поступове дистанціювання Вашингтону від проблем Європи примусило ЄС до створення європейської «парасольки безпеки», технологічного оновлення і зміцнення системи оборонних індустрій, консолідації у самостійному протистоянні російській інтервенції. Лаконічне комюніке Гаагського саміту НАТО загалом не принесло стабільності і впевненості. ЄС останнім часом зробив ряд важливих кроків у сфері безпеки (про це нижче).

Однак, по-перше, нові європейські безпекові програми, ускладнені бюрократичними процедурами і розраховані на середньострокову перспективу, а ескалація воєнної і гібридної російської інтервенції на континенті триває зараз. При цьому Європа залишається критично залежною від американської допомоги. По-друге, дискусії в рамках «коаліції рішучих» засвідчили проблемність створення і розгортання навіть невеликого спільного воєнного контингенту.

Американські заходи щодо встановлення нового «торгового статус кво» з ЄС спричинили дестабілізуючий ефект на європейських ринках, посилили проблемність і конфліктність економічного діалогу Вашингтону і Брюсселю. Водночас, є підстави прогнозувати неоднозначні наслідки подальшого економічного партнерства з огляду на набуття чинності [One Big Beautiful Bill Act \(OBBBA\)](#) .

Нові виклики і загрози на порядку денному. Наскільки європейці усвідомлюють сучасні безпекові реалії і загрози? Загальна картина дещо суперечлива і неоднозначна. З одного боку, існує інерція тривалого «безпекового комфорту». Досить помітними є настрої національного ізоляціонізму, які підсилюються заокеанською ідеологією державної «інтровертності».

Але, з іншого боку, на континенті домінують настрої єдності і спільного протистояння зовнішнім викликам. Зокрема, результати [соціологічного опитування](#), проведеного «Євробарометром» в усіх країнах ЄС (лютий 2025р.), свідчать, що переважна більшість громадян (89%) переконані, що країни ЄС мають діяти більш згуртовано на світовій арені.

Своє чергою, є підстави стверджувати про усвідомлення безпекових загроз державно-політичним керівництвом Євросоюзу. Зокрема, ЄС ухвалив нову оборонну стратегію - «Біла книга з питань європейської оборони – Готовність 2030», а також масштабний п'ятиетапний План [Rearm Europe](#). Єврокомісія здійснила інвестиції в Європейський оборонний фонд. Анонсована концепція «Стратегії готовності» ЄС для цивільного населення (реагування на кризові ситуації). Укладена угода щодо значних фінансових впливів в оборонну промисловість країн-членів. У травні 2025р. ЄС оприлюднив нову Чорноморську стратегію з метою посилення безпеки і стабільності в регіоні. Знаковим стало створення в Єврокомісії посади єврокомісару з питань оборони і космосу.

Порядок денний європейського суверенітету. Ряд відомих європейських [політиків](#) і [експертів](#), оцінюючи дрейф США від Європи як доконаний факт, наголошують, з одного боку, на забезпеченні необхідного інструментарію європейського суверенітету – військово-політичного, економічного, технологічного, наукового. З іншого – на консолідації проєвропейських сил і об'єднанні з іншими державами-союзниками (Канада, Японія, Австралія, Південна Корея, країни Глобального Півдня тощо). До цього переліку варто додати й внутрішні трансформації, зокрема, максимальне розширення сфери ухвалення важливих рішень ЄС кваліфікованою більшістю, оскільки в умовах гострого геополітичного протистояння з авторитарними режимами комфортний консенсус мирних часів перетворився на вкрай небезпечну вразливість ЄС.

Голова Єврокомісії Урсула фон дер Ляйен в травневому [виступі](#) в Аахені відзначила чотири ключові завдання досягнення суверенітету Європи: збільшення оборонних витрат, підвищення конкурентоздатності ЄС, розширення і зміцнення демократії. Максимально коротко пріоритети порядку денного ЄС визначаються наступними викликами і загрозами: налаштованість російського диктатора на продовження війни, у т.ч на її поширення на терени ЄС; переорієнтація геополітичної уваги США на китайській напрям; посилення впливу на теренах ЄС ультраправих, євроскептичних сил, зниження довіри до традиційних демократичних інститутів. Зрозуміло, що це далеко не повний перелік наявних загроз.

Український фактор. Очевидно, що нинішня динаміка відносин Вашингтону і Брюсселю значною мірою визначає зміст і атмосферу українсько-американського партнерства, яке характеризується невизначеністю і нестабільністю. Це, зокрема, пояснюється як марними ілюзіями Д.Трампа умиротворити російського агресора, так і бажанням зосередити ресурси на китайському напрямі. Хибна позиція американського лідера щодо його ніби то здатності вплинути на російського диктатора ускладнює зовнішньополітичне становище України. Після червневих самітів НАТО і ЄС європейська і євроатлантична інтеграція Києва формально «поставлені на паузу». Водночас, країна-агресор, перетворивши мирні перемовини на фарс, посилює бойові дії на фронті і терор проти мирного населення України.

За таких обставин збереження позитивного діалогу Києва з Вашингтоном є пріоритетним чинником. Але очевидно, що стратегічне значення і вагу для України набуває саме європейський вектор. Ключовими напрямками є форсована інтеграція українського ВПК до оборонних індустрій Європи, практична інтеграція до ЄС, зокрема, продовження внутрішніх реформ в рамках переговорних кластерів і спільне з країнами-союзниками подолання негативного впливу окремих випадків блокування переговорів про вступ України до ЄС.

В узагальненому вигляді позиціонування ЄС в нових умовах має базуватися на **послідовній політиці позбавлення від зовнішньої залежності, набуття стратегічної самодостатності і створення механізмів захисту від «внутрішнього саботажу»**. Ідеться про форсований режим воєнно-політичного, економічного, наукового розвитку, що здійснюється на основі ціннісної єдності. Актуальними напрямками залишаються внутрішні реформи і консолідація проєвропейських сил, спрощення і де-бюрократизація процесу розширення ЄС, створення спільної ефективної політики не лише захисту європейської демократії від гібридної агресії, а й просування «м'якої сили» Євросоюзу в різних регіонах.